

Уравнението на Христофоров

Юбилеите са метроном на паметта, отмерващ естествената потребност за (пре)откриване на интелектуалното наследство. Резултатите са заглавни, когато датите се отбелязват казионно, помпозно и безвкусно, но химията сработва, ако поводът даде тласък на истински вдъхновено връщане към миналото. Мисля, че именно това се случва около стогодишнината от рождението на икономиста и писателя Асен Христофоров (1910-1970). Макар името му да е споменавано около всяко следващо кръгло десетилетие, сега съвършено спонтанно се надигна интерес, довел до значително по-дълбоко разбиране за житейското и духовното послание, което излъчва тази без съмнение необикновена фигура. Книгата на Николай Аретов "Асен Христофоров: от Лондон до Мацакурци през Белене" е от най-смислените знаци на това усилие. Поводите за връщане към Христофоров са поне два. У него привлича загадката на рядко срещано силно присъствие в наглед далечни поприща, каквито са икономическата теория и литературата; предизвиква разломната биография на интелектуалец, изпитал ударите на тоталитарната власт. Но животът му не следва да се свежда до обичайния плакатен образ на жертва на репресията. В днешните носталгични по комунизма времена той дава повод за осмисляне на все по-неразбираемите за младите поколения някогашни стратегии на преживяване, съжителстване и надхитряне с властта. Изследването на Н. Аретов предлага проницателни наблюдения в това отношение, които стъпват върху тънки връзки и препратки, интегрално познаване на богатия, фрагментиран авторски личен архив и издирване на разпръснатите (особено интересни са периферните) досегашни рефлексии. Сам преминал през света на Христофоров, участвал заедно с Николай в рядко коректно и щастливо допълващо се паралелно „реконструиране“ на учения писател, аз гледам на книгата като на

източник на нови сюжети в отдавнашния ни разговор. Ето някои от тях. Н. Аретов определя литературата на А. Христофоров като „непреценциозна проза“. Етикетът я лишава от по-героичния статус на „антитоталитарна“ литература, но много сполучливо долавя действително подгивния след от смъкнат портрет на сваления вожд. (Същият образ ще бъде визуализиран няколко години по-късно във филма „Бялата стая“.) Но Н. Аретов е съвършено прав, че икономическият екзистенциален мотив, присъстващ най-бляскаво в „Мацакурци“, е другаде и стои извън политическата конюнктура: в демистифицираните „добротелите на народа“, а по-общо - в напрежението при срещата на „интелигентта“ с „народа“. Този мотив е обект на скърцаща неприязън и на войнствена агресивност както преди 1944, така и след 1989 г., а друг (ироничен) израз на същото е, че Христофоров бива нападан за индивидуалистични (либерални) пристрастия, както от предвоенния академичен истабилизирант, така и от пазителите на социалистическия реализъм. Представянето на Христофоров за „доста сложна или поне разфокусирана фигура“ би могло да се изтъква като нехомогенност на личност, която е всъщност забележително последователна. Хубавото е, че самото пълно съдържание на монографията предпазва от подобен риск, отбелязвайки например, че засилващата се критичност у Христофоров през годините на социализма отразява не толкова личностни промени,

колкото хода на времето и еволюцията в изразните средства на самата литературна среда. Аз бих отишъл и по-нататък: (не)конформизмът пред много различните обществени сътресения, на които той е свидетел, си остава сходен. И в „първия“ си живот на икономист в преддеветосептемврийска България, и през смутните 1944–1947 г., и във „втория“ си живот на литератор след това, Христофоров на моменти прави доброволни компромиси или отстъпва под влияние на амбиции, заради които променя тоналността на изказа си. Изборът на Н. Аретов да се върне към наследството на Христофоров като към голям „автотекст“ е едновременно оправдан и изданически. Всеки пишец човек не престава да произвежда своя автотекст, но в случая препрочитът откроява прекомерно голям брой повтарящи се блуждаещи персонажи и епизоди. Дали това са циклични връщания към фиксаци, които успоредно с изменящия се обществен климат при комунизма се преформулират по нов начин? Или са някаква форма на творческо изчерпване? В тази перспектива особено ценно в изследването е и преораването на непубликувания Христофоров. Взети в своята цялост, кореспонденцията с майката, неотпечатаните ръкописи, разпитите в Държавна сигурност разкриват многопосочни скрити връзки в белетристиката му. На подобни откровения впрочем се натъквах, атакувайки през архивите икономическото му творчество. На няколко места Н. Аретов мимоходом търси допирна точка между икономическите възгледи на Христофоров и неговата проза. И всеки път като че ли отказва да я намери извън някои конкретни повествователни линии и експертната подготовка на текстовете (обнародвани, като „Ангария“, или неизлезли от чекмеджето, като „Хуняда“). Да, вярно е, че Христофоров не слеза на литературата като на единствено оставения му, макар и

несвършен медиум на стопански идеи. До 1959 г. той все още се опитва (неуспешно) да се върне през парадния вход към затвореното за него през 1947 г. професионално поприще на

икономист. Прехождането му от науката в прозата обаче е всъщност необикновена трансформация и запазване на творческа енергия. В белетристиката и в преводите си той преражда оригиналността, европейската жилка, ясната различаваема и височините критерии, отличаващи го в занаята на икономиста... От доста време се мъча над „уравнението (или неравенството) на Христофоров“: как се съизмерват приносите на неговите два живота? Тази книга ми позволи да осмисля по нов начин извода си, че от принудителното му пречупване литературата е спечелила поне толкова, колкото е загубила икономическата мисъл в България. В заключението Н. Аретов очертава митичния свят около Мацакурци, който по особен начин се родее с внушителния емпиричен и теоретичен научен корпус, граден по-рано от Асен Христофоров. А откритото противостоене на съществуващи и изпреварване на бъдещи канонични авторитети вече присъства в стопановедските му текстове. Но във финала на книгата си Николай отбелязва също, че с най-доброто в прозата си Христофоров постига собствените му литературни образи да бъдат фолклоризирани. Рядък връх, нещо, което не е дадено всекиму...

РУМЕН АВРАМОВ

Николай Аретов, "Асен Христофоров: от Лондон до Мацакурци през Белене", София, „Кралица Маб“, 2011.

Ласло Бегеч

Когато представяме най-важните автори и творби в унгарската художествена литература от ХХ век пред българските читатели, трябва да проследим приликите между културната история на двете страни. Защото можем да предположим, че този, който се интересува от ценностите в унгарската литература, ще разбере по-добре и историята на българската литература. За частите диалогът не започва от нула. Българските читатели имат възможност да получат представа за богатството и европейските ценности на унгарската литература благодарение на изключително активните българо-унгарски литературни връзки, на многото преводи на унгарска художествена литература. Творбите са свързани и с културата, и с литературната традиция на страната. Затова, ако искаме да ги разберем по-добре, по-задълбочено, трябва да се запознаем, макар и бегло, с епохата и с условията, в които се раждат. В помощ ще ни бъде сборникът, който предлага десет подобрени статии от унгарски литературоведи. Те обзорно и в детайли разкриват творчеството и значението на едни от най-известните писатели или характерните особености на литературата от определен период. Бихме могли да получим представа каква е обществената роля на литературата преди Втората световна война и как се е променила в епохата на социализма. Можем да научим как властта във всички времена се е опитвала да манипулира литературата, как се е опитвала да спечели на своя страна писателите, как е действала цензурата в отделни периоди от този век – с други думи, може ли изобщо да се говори за творческа свобода в дългите десетилетия преди 1990 г.?

Освен това мнозина автори се занимават с рецепцията на унгарската литература в света, като засягат и някои основни въпроси: какво да разбираме под национална литература, има ли развитие на литературата по посока на отваряне към света и ако отговорът е положителен, има ли смисъл да споменаваме "изостанването", следването на световните литературни процеси – както често правят мнозина в този район. Творческият път на някои писатели също съдържа сериозни поуки. Защо се е наложило на Шандор Марай, автора на световния бестселър "Свещите изгарят докрай", да напусне родината си и защо не е могъл да се завърне до края на живота си? Защо Имре Кертес, единственият унгарски писател Нобелов лауреат, живее в Берлин от десет години? Защо не са били разбрани в своето време поети и писатели като Атила Йожеф или Милан Фюш, които вече са се превърнали в класици? Дали в прочтата на съвременниците предварително е закодирано неразбирането? Или тези автори просто са изпреварили епохата си, говорили са на друг език, различен от този на съвременниците си? Подобни общи исторически и литературнотеоретични въпроси са доказателство, че изданието може

да привлече вниманието не само на интересувалите се от унгарската литература читатели и на студентите от специалност "Унгарска филология", а на всички, които се стремят да разберат по-добре културата на Централна и Източна Европа и търсят общите корени, общите исторически преживявания на народите от този район, сходството в чувствата, съдбата, опита им. Напълно съм сигурен, че художествената литература и теория са най-доброто поле за взаимно опознаване. Книгата дава възможност и за поглед към разнообразието на унгарската есеистика. Литературата винаги е затворена в езика, но освен преводачите тъкмо критиците са тези, които могат да помогнат за разкриването на произведението пред други култури, други езици, пред друга читателска публика. Настоящите есета предлагат нова и интересна информация, теми, над които си заслужава да се размисли; те дават мотиви за отражение и в българската литература.

Преведе СТЕФКА ХРУСАНОВА

„Литературната критика в Унгария през ХХ век“, С., ИК "Гутенберг", 2011, състав. Л. Бегеч, прев. С. Хрусанова

ПРЕМИЕРА

ИК „Просвета“ ви кани на премиерата на новата книга от поредицата „Култури“

ЛИТЕРАТУРНОИСТОРИЧЕСКАТА РЕКОНСТРУКЦИЯ от Михаил Неделчев

Представят: доц. Антония Велкова-Гайдаржиева проф. Божидар Кунчев доц. Пламен Дойнов

28 ноември 2011 (понеделник) от 18,00 часа в Унгарския културен институт, ул. Аксаков №16

АВ ФОТОКЛУБ

ДИМИТЪР ЛАЗАРОВ - ДИМ е роден на 29 май 1968г. в гр. Пещера. Завършва ССХУ за ИМИ „Цанко Лавренов“ гр. Пловдив през 1987г. и оттогава живее и работи в Пловдив. Участва в изложби: Финална изложба на „Четвърти международен фотографски салон Варна“ под егидата на ФИАП, Варна, септември 2010г. Обща изложба във връзка с откриването на Zoom Vox Center, София – октомври 2010г. Финална изложба на традиционния годишен фотопреглед-конкурс "Фотоакадемика 2011", организиран от Фотографска академия „Янка Кюркчиева“, София, юни 2011г. Обща изложба на галерия „Нава“ на тема минимализъм, включена в програмата на „Месец на фотографията 2011“, организиран от Фотографска академия „Янка Кюркчиева“, София, юли 2011 г. Обща изложба на Фото Форум, София, юли 2011 г. Награда: Награда от Динафос за цялостна работа. Сребърен медал и Диплом за артистична фотография на конкурса на Национално сдружение "Фотографска академия" ФОТОАКАДЕМИКА 2011 – София, България, 2011. Специално за Литературен Вестник, Димитър Лазаров - Дим, представя серия от натюрморти.

